

**Назарсанҷӣ воқеияти вазъро муайян ва нишон медиҳад
аз рӯи натиҷаи назарсанҷӣ доир ба “Муайянсозии ҳолат ва
сатҳи фарогирии аҳоли ба хизматрасониҳои расмии молиявӣ дар
минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон”
(аз 27 то 31 –уми январи соли 2020)**

Назарсанҷии аҳоли бо мақсади муайянсозии ҳолат ва сатҳи фарогирии аҳоли ба хизматрасониҳои расмии молиявӣ дар минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 27 то 31 январи соли 2020 гузаронида шуд.

Барои гузаронидани назарсанҷии мазкур, мутахассисони шӯъбаҳои минтақавии Бонки миллии Тоҷикистон дар шаҳрҳои Хучанд, Кулоб, Хоруғ, Бохтар ва шаҳраки Фарм, ҳамчунин мутахассисони Департаменти сиёсати монетарӣ, тадқиқот ва рушд, Пажӯҳишгоҳи илмӣ – тадқиқотӣ ва Идораи Ҷимояи ҳуқуқҳои истеъмолкунандагони хизматрасониҳои молиявии БМТ сафарбар карда шуданд. Шумораи респондентон (муштариён), ки дар назарсанҷии мазкур иштирок намуданд, дар маҷмӯъ - 1627 нафар, аз ҷумла дар шаҳри Душанбе – 189 нафар, вилояти Суғд – 200 нафар, вилояти Хатлон – 196 нафар, вилояти Мухтори Куҳистони Бадахшон – 204 нафар ва ноҳияҳои минтақаи Рашт – 838 нафарро ташкил медиҳад.

Дар асоси ҷавобҳои ҷамъбасти назарсанҷӣ таҳлил аз рӯи ду самт: истифодабарӣ ё истифода набурдани хизматрасониҳои расмии молиявӣ арзёбӣ карда шуда, натиҷаи он ба таври зерин пешниҳод мегардад:

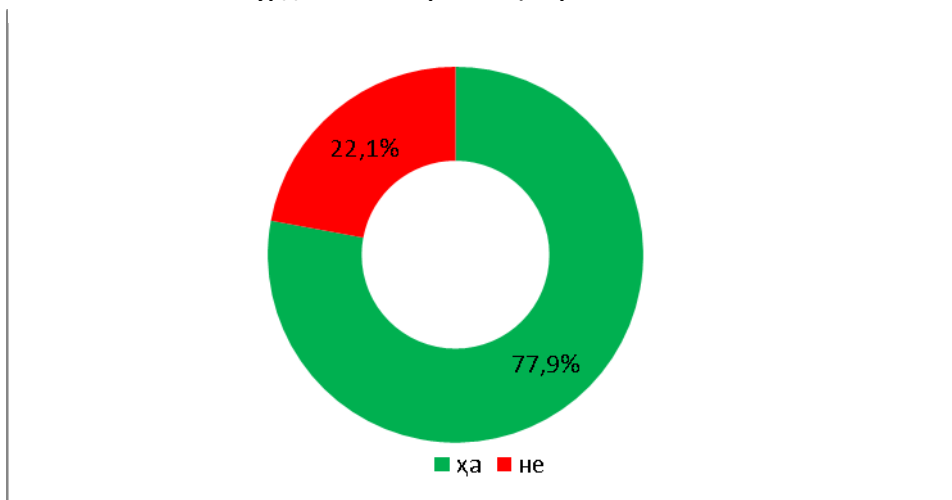
**1. Истифодабарии хизматрасониҳои расмии молиявӣ аз
ҷониби респондентон**

Тибқи маълумоти диаграммаи 1 муайян карда шуд, ки аз ҷамъи умумии ҷавобҳои додашуда ҳиссаи **77,9** фоизи респондентҳо аз хизматрасониҳои расмии молиявӣ истифода менамоянд. Зимнан ҳиссаи **22,1** фоизи респондентон аз хизматрасониҳои расмии молиявӣ истифода намебаранд. Таносуби ҳиссаи истифодабарандагон ва ҳиссаи истифоданабарандагони хизматрасониҳои расмии молиявӣ 3,5 маротиба зиёд аст. Натиҷаи

мазкур аз он шаҳодат медиҳад, ки дар Ҷумҳурии Тоҷикистон фарогирии аҳоли ба хизматрасониҳои расмии молиявӣ дар сатҳи баланд қарор дорад.

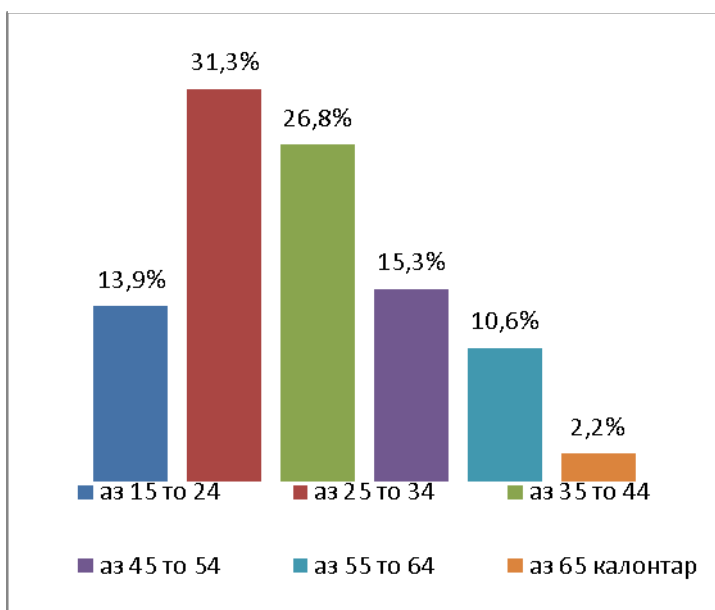
Тавре аз маълумоти диаграммаи 2 бармеояд, сохтори респондентони дар назарсанҷӣ иштирокнамуда, аз рӯи аломати

Диаграммаи 1. Тақсими респондентҳо доир ба истифодабарӣ ва истифода набурдани хизматрасониҳои расмии молиявӣ

гурӯҳҳои синну соли ба таври зайл тавсиф карда шудааст: 15 то 24 сола – 13,9%, 25 – 34 сола – 31,3%, 35 то 44 сола – 26,8%, 45 – то 54 сола – 15,3%, 55 то 64 сола – 10,6% ва 65 сола ва калон – 2,2%. Синну соли миёнаи респондентон, ки аз хизматрасониҳои расмии молиявӣ истифода мебаранд 38 солро ташкил медиҳад.

Диаграммаи 2. Тақсими респондентҳо аз рӯи гурӯҳҳои синну сол дар Ҷумҳурии Тоҷикистон

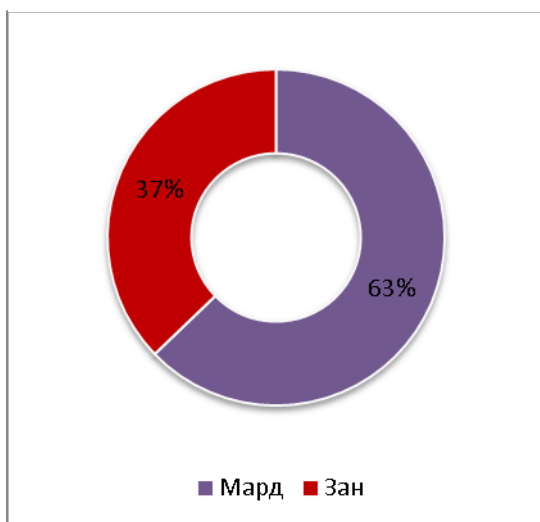
Зимни маълумотҳо доир ба респондентҳо аз рӯи аломати гурӯҳҳои синнусолий имконият пайдо шуд, ки гуногунсاختори талаботҳои мизочон ҷиҳати истифодабарии намуди хизматрасониҳои расмии молиявӣ арзёбӣ карда шавад.

Дар истифодаи намуди хизматрасониҳои расмии молиявӣ фаъоли

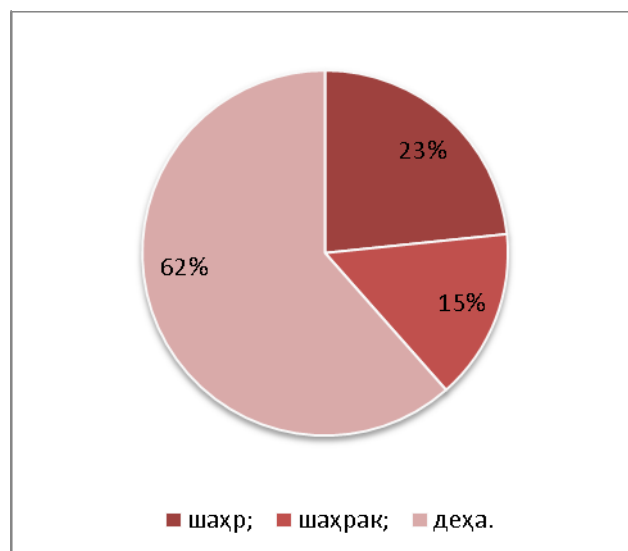
респондентҳо аз рӯи аломати ҷинсӣ номуносиб буда, тибқи

маълумотҳои ҷамъбасти назарсанҷӣ муайян карда шуд, ки аз ҷамъи умумии респондентон ҳиссаи **мардон – 63,0% ва занон – 37,0%** -ро ташкил медиҳад (ниг.ба диаграммаи 3).

Диаграммаи 3. Тақсими респондентҳо аз рӯи ҷинс дар Ҷумҳурии Тоҷикистон

Диаграммаи 4. Тақсими респондентҳо аз рӯи маҳалли зист дар Ҷумҳурии Тоҷикистон

Дар раванди истифода (ё дар оянда истифодабарии) хизматрасониҳои расмии молиявӣ, ҷамъовари маълумот аз як ҷониб оид ба мавқеи ҷойгиршавии ташкилотҳои қарзӣ ва ғайрибонкӣ ва аз дигар тараф макони зисти респондентҳо муайян карда шуд. Зеро сатҳи хизматрасониҳои расмии молиявӣ ба мизочон аз рӯи маҳалли зист аз якдигар тавофут дорад.

Биноан ҳиссаи респондентҳо, ки дар назарсанҷии мазкур иштирок доштанд, аз рӯи сохтори маҳалли зист дар асоси маълумотҳои диаграммаи 4 чунин тавсиф карда мешаванд: шаҳр (23,0%), шаҳрак (15,0%) ва деҳа (62,0%).

Дар натиҷаи ҷамъбасти маълумотҳои назарсанҷӣ муқаррар карда шуд, ки 77,9 фоизи респондентҳо намудҳои гуногуни хизматрасониҳои расмии молиявиро дар фаъолияти хеш истифода бурдаанд. Дар асоси маълумотҳои диаграммаи 5 сохтори истифодабарии намудҳои хизматрасониҳои расмии молиявӣ ба тариқи зерин арзёбӣ карда шудааст: интиқоли маблағҳо – 39,4%, гирифтани қарз – 31,1%, пардохтҳо – 11,7%, пасандозгзорӣ – 9,8%, ломбардҳо – 1,2%, лизинг – 0,7%, суғурта – 0,4%, сармоягзорӣ – 0,9%, ва дигар – 4,9%.

Аз рӯи сохтори намудҳои истифодаи хизматрасониҳои расмии молиявӣ натиҷагирӣ карда шуд, ки аз ҷониби респондентҳо аз ҳама бештар хизматрасониҳои қарзӣ 31,1 Ҷоиз ва интиқоли маблағҳо 39,4 Ҷоизро истифода менамоянд. Албатта, истифодаи хизматрасониҳои молиявӣ аз ҷониби аҳоли мақсад ва мушкилиҳои худро дорад, ки нисбати онҳо дар поён суҳан меравад.

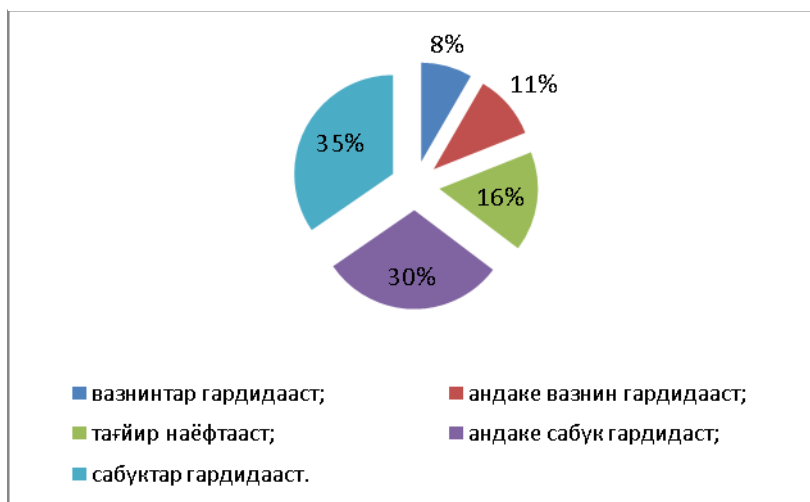
Диаграммаи 5. Тақсими респондентҳо аз рӯи истифодаи намудҳои расмии хизматрасониҳои молиявӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон

Муҳимтарин масъалае, ки дар назарсанҷии мазкур муайян карда шуд, ин арзёбии аҳоли ҷиҳати тағйирёбии дастрасии аҳоли ба бонкҳо, филиалҳои онҳо, POS – терминалҳо ва ғ. мебошад. Бояд ёдовар шуд, ки нишондиҳандаи дастрасии (фароғирӣ ба таври физикӣ) амиқи хизматрасониҳои молиявиро инъикос карда, воридшавӣ ё дастрасӣ ба бонкҳо, филиалҳои онҳо, POS – терминалҳо ва монеаҳоро, ки аз талаботи муштариён ҳангоми дастрасии онҳо ба муассисаҳои молиявӣ, ба монанди арзиш ва маълумот оид ба маҳсулотҳои молиявӣ бармеоянд, ифода менамояд.

Ҳиссаи 8,0%-и респондентҳо ҷавоб доданд, ки дастрасӣ ба хизматрасониҳои расмии молиявӣ дар соли 2019 нисбат ба ҳамин давраи соли гузашта вазнинтар гардидааст, 11,0% - андаке вазнин гардидааст, 16,0% -

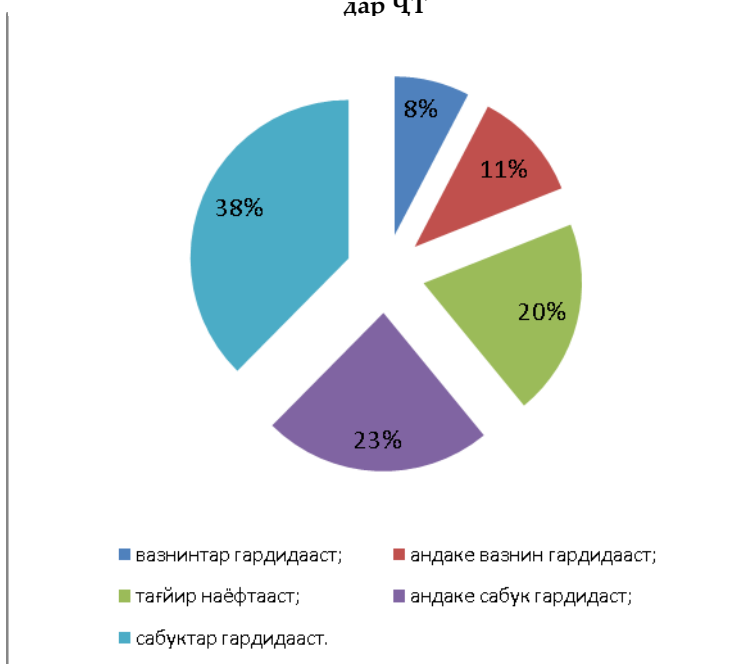
Диаграммаи 6. Тақсими респондентҳо доир ба арзёбии тағйирёбии дастрасӣ ба хизматрасониҳои расмии молиявӣ дар соли 2019 нисбат ба ҳамин давраи соли гузашта дар ҶТ

тағйир наёфтааст, 30,0% - андаке сабук гардидааст ва 35,0% - сабуктар гардидааст.

Масъалаи дигари муҳим, ки мебояд нисбати он тазаккур дод, ин муайян намудани ҳолати истифода бурда тавонистани хизматрасониҳои расмии молиявӣ, яъне мунтазамӣ ва саривақт истифода шудани маҳсулотҳо ё хизматрасониҳои молиявӣ аз ҷониби муштарииён мебошад.

Диаграммаи 7. Тақсими респондентҳо доир ба арзёбии тағйирёбии истифодабарии хизматрасониҳои расмии молиявӣ дар соли 2019 нисбат ба ҳамин давраи соли гузашта дар ҶТ

Ҳиссаи 8,0% -и респондентҳо ҷавоб доданд, ки истифодаи хизматрасониҳои расмии молиявӣ дар соли 2019 нисбат ба ҳамин давраи соли гузашта вазнинтар гардидааст, 11,0% - андаке вазнин гардидааст, 20,0% - тағйир наёфтааст, 23,0% - андаке сабук гардидааст ва 38,0% - сабуктар гардидааст.

Арзёбии сифати хизматрасониҳои расмии молиявӣ, яъне маҳсулот ва хизматрасониҳои молиявӣ ба ниёз ё эҳтиёҷоти муштарӣ мувофиқат мекунад, номгӯи намудҳое, ки барои муштарӣ дастрас аст (доираи имконот), инчунин, сатҳи огоҳӣ ва фаҳмиши муштарӣ оид ба маҳсулотҳои молиявӣ, масъалаи ниҳоии хизматрасониҳои расмии молиявӣ ба ҳисоб меравад.

Қобили қайд аст, мубрамтарин масъалаи таҳлил дар айни замон ин арзёбӣ намудани тағйирёбии ҳолати сабукгардӣ ё вазнингардии шартҳои дастрасии ҳамаи гуруҳҳои аҳоли ба намудҳои мухталифи хизматрасониҳои расмии молиявӣ мебошад.

Дар ин чода бояд ёдовар шуд, ки дар таҷрибаи бонкҳои марказии ҷаҳон, аз қабиле ИМА, Канада, Британияи Кабир, Япония, Россия, Беларусия ва ғайра барои муайян намудани ҳолати сабукгардӣ ё вазнингардии шартҳои дастрасии ҳамаи гуруҳҳои аҳоли ба намудҳои мухталифи хизматрасониҳои расмии молиявӣ усулҳои муосири таҳлил, бахусус индекси “диффузӣ” (“diffusion index”) ба таври васеъ истифода бурда мешавад.

Дар пайрави бонкҳои марказии ҷаҳон, Пажӯҳишгоҳи илмӣ – тадқиқотии БМТ низ барои арзёбӣ намудани ҳолати сабукгардӣ ё вазнингардии шартҳои дастрасии аҳоли ба хизматрасониҳои расмии молиявӣ индекси “диффузӣ” (“diffusion index”) –ро мавриди истифода қарор додааст. Бояд иброз дошт, ки индекси “диффузӣ” (“diffusion index”) дар асоси маълумотҳои ҷамъбастии ҷавобҳои респондентҳо ҳисоб карда мешавад.

Диаграммаи 8. Тақсими респондентҳо доир ба арзёбии тағйирёбии сифати хизматрасониҳои расмии молиявӣ дар соли 2019 нисбат ба ҳамин давраи соли гузашта дар ҚТ

Қадвали 1. Ҳисоби индекси “диффузӣ” (“diffusion index”) барои муайян намудани тағйирёбии шартҳои дастрасии аҳоли аз рӯи нишондиҳандаҳои хизматрасониҳои расмии молиявӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон

Нишондиҳандаҳои фарогирии молиявӣ	Вазнинтар гардида аст $+(Nt_2), адад$	Андаке вазнинтар гардид ааст $+(Nt_1), адад$	Тағйирнаёфта аст $(Nt_0), адад$	Андаке сабуктар гардид ааст $-(Ns_1), адад$	Сабуктар гардида-ааст $-(Ns_2), адад$	Индекс и “диффузӣ” (DI)
Дастрасӣ	97	123	189	-349	-401	-0,332
Истифода	89	131	233	-271	-431	-0,392
Сифатнокӣ	85	106	190	-290	-463	-0,402
Ҳамагӣ	271	360	612	-910	-1295	-0,377

Индекси “диффузӣ” (“diffusion index”) барои ҳамаи нишондиҳандаҳои фарогирии молиявӣ (дастрасии физикӣ, истифода, сифатнокӣ) дар шакли зерин ҳисоб карда шудааст:

$$DI = \frac{271 + 0,5 \times 360 - 0,5 \times 910 - 1295}{271 + 360 + 612 + 910 + 1295} \times 100\% = -37,7\% .$$

Натиҷаи индекси “диффузӣ” (“diffusion index”) ба -0,377 (DI = -0,377) баробар аст ва ин аз он шаҳодат медиҳад, ки дар маҷмӯъ дастрасӣ ба раванди хизматрасониҳои расмии молиявӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соли 2019 дар муқоиса ба ҳамин давраи соли гузашта ба андозаи **37,7% сабук гардидааст**. Барои собит намудани натиҷаи мазкур, лозим дониста мешавад, ки нишондиҳандаи сабукгардӣ ё вазнингардӣ шартҳои дастрасии аҳоли ба хизматрасониҳои расмии молиявӣ тибқи маълумотҳои ҳисоботи расмии фаъолияти ташкилотҳои қарзӣ ва ғайрибонкӣ таҳлил карда шавад.

Қайд намудан зарур аст, ки масъалаи дигари муҳими таҳлил ин муайян намудани мақсадҳои истифода бурдани хизматрасониҳои

расмии молиявӣ мебошад. Аз ин лиҳоз, ҳиссаи **67,2 фоизи** респондентон аз ҷамъи умумии мизочони дар назарсанҷӣ иштирокдошта, **мақсадҳои истифода бурдани** намудҳои хизматрасониҳои расмии молиявиро номбар намуданд. Зимнан мақсадҳои истифода бурдани хизматрасониҳои расмии молиявӣ аз ҷониби респондентон гуногун мебошанд. Бинобар он зарурият ба миён омад, ки таснифоти мақсадҳои истифодабарии хизматрасониҳои расмии молиявӣ асосан ба самтҳои калони зерин алоқаманд мебошад:

- **гирифтани даромад ва манфиат.** Ҳиссаи **23,7 фоизи** респондентон мақсади истифода бурдани намудҳои хизматрасониҳои расмии молиявиро бо гирифтани **даромадҳои мухталиф** алоқаманд менамоянд.

- **хароҷоти пулӣ ва пасандозҳои аҳоли.** Ҳиссаи **69,1 фоизи** респондентҳо **изҳори нигаронӣ** намуданд, ки хизматрасониҳои расмии молиявиро бо мақсади хариди молҳои озуқаворӣ ва ғайриозуқаворӣ, гузаронидани тую маърақаҳо, пардохти қарз, ҳаққи шартномаи таҳсил, андоз ва маблағҳои коммуналӣ, таъмир ва сохтмони манзили истиқоматӣ ва ғайраи истеъмоли, инчунин пасандозҳо истифода мебаранд.

- **рушди соҳибкорӣ, тиҷорат ва бизнес.** Ҳиссаи **7,2 фоизи** респондентҳо **изҳори қаноатмандӣ** намуданд, ки мақсади асосии истифода бурдани хизматрасониҳои расмии молиявӣ ҷиҳати рушди соҳибкорӣ, тиҷорат ва бизнес мебошад.

2. Истифода набурдани хизматрасониҳои расмӣ аз ҷониби респондентон

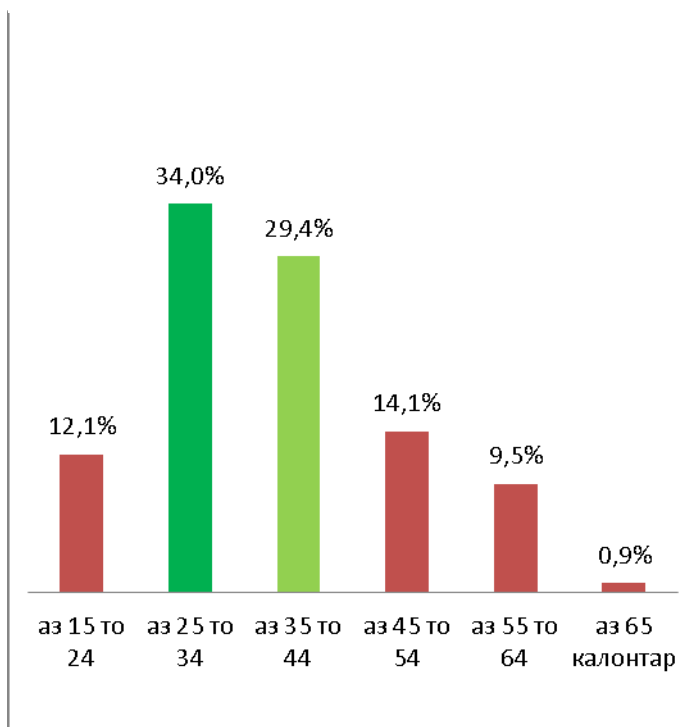
Бояд иброн дошт, дар давраи таҳлилии тибқи маълумотҳои назарсанҷӣ муайян карда шуд, ки ҳиссаи муайяни респондентҳо аз хизматрасониҳои расмии молиявӣ истифода намебаранд. Бахусус тибқи маълумотҳои диаграммаи 1 муайян карда шуд, ки ҳиссаи **22,1 фоизи** респондентон аз хизматрасониҳои расмии молиявӣ истифода намебаранд. Ҳолати мазкурро ба назар гирифта, Пажӯҳишгоҳи илмӣ

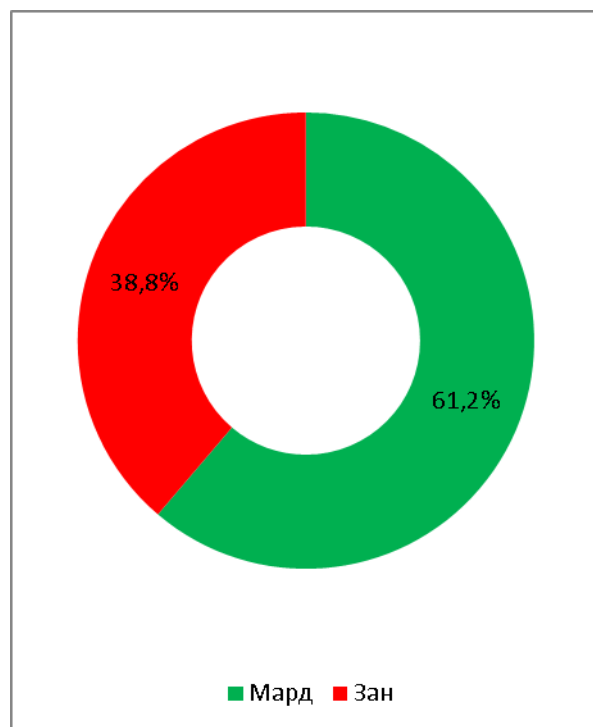
– тадқиқотӣ дар назди худ вазифа гузошт, ки ба таври мушаххас аз ҷониби респондентон ба таври ихтиёрӣ ё ғайриихтиёрӣ истифода набурдани хизматрасониҳои расмиро мавриди таҳлил қарор диҳад. Зеро, ки дар таҳқиқотҳои то инҷониб гузаронидаи Пажӯҳишгоҳ ва дигар воҳидҳои сохтори БМТ ба таври ихтиёрӣ ё ғайриихтиёрӣ истифода набурдани хизматрасониҳои расмии молиявӣ аз ҷониби респондентон мавриди омӯзиш ва таҳлил қарор дода нашудааст.

Қобили қайд аст, теъдоди респондентҳо, ки аз хизматрасониҳои расмии молиявӣ истифода намебаранд, синну соли гуногун доранд (ниг. ба диаграммаи 9).

Диаграммаи 9. Тақсими респондентҳо аз рӯи гуруҳҳои синну сол, ки хизматрасониҳои расмии молиявиро дар Ҷумҳурии Тоҷикистон истифода намебаранд

Диаграммаи 10. Тақсими респондентҳо аз рӯи ҷинс, ки хизматрасониҳои расмии молиявиро дар Ҷумҳурии Тоҷикистон истифода намебаранд

Гуруҳбандии синнусолии респондентон, ки дар назарсанҷӣ иштирок намуда, аз хизматрасониҳои расмии молиявӣ истифода намебаранд, ба таври зерин тавсиф карда мешавад: 15 то 24 сола – 12,1%, 25 – 34 сола – 34,0%, 35 то 44 сола – 29,4%, 45 – то 54 сола – 14,1%, 55 то 64 сола – 9,5% ва 65 сола ва калон -0,9%. Синну соли миёнаи респондентон, ки аз хизматрасониҳои расмии молиявӣ истифода намебаранд 25 солро ташкил медиҳад.

Диаграммаи 11. Тақсими респондентҳо аз рӯи маҳалли зист, ки хизматрасониҳои расмии молиявиро дар Ҷумҳурии Тоҷикистон истифода намебаранд

Дар мавриди истифодаи набурдани хизматрасониҳои расмии молиявӣ низ фаъолиии респондентҳо аз рӯи аломати ҷинсӣ нобаробар мебошад, ки тибқи

маълумотҳои диаграммаи 10 аз ҷамъи умумии респондентон, ҳиссаи мардон – 61,2% ва занон – 38,8% ташкил медиҳад. Мақони зисти респондентҳо, ки хизматрасониҳои расмии молиявиро истифода намебаранд, дар шаҳр (48,9%), шаҳрак (12,5%) ва деҳа (38,7%) ташкил медиҳад.

Тавре натиҷаи назарсанҷӣ нишон медиҳад, ҳиссаи респондентоне, ки аз хизматрасониҳои расмии молиявӣ истифода намебаранд 22,1% дар ҳолатҳои ба вуҷуд омадани талаботи фаврӣ ба пул тибқи ҷавобҳои додашуда онҳо, эҳтиёҷоти худро аз сарчашмаҳои зерин қонеъ мегардонанд: аз

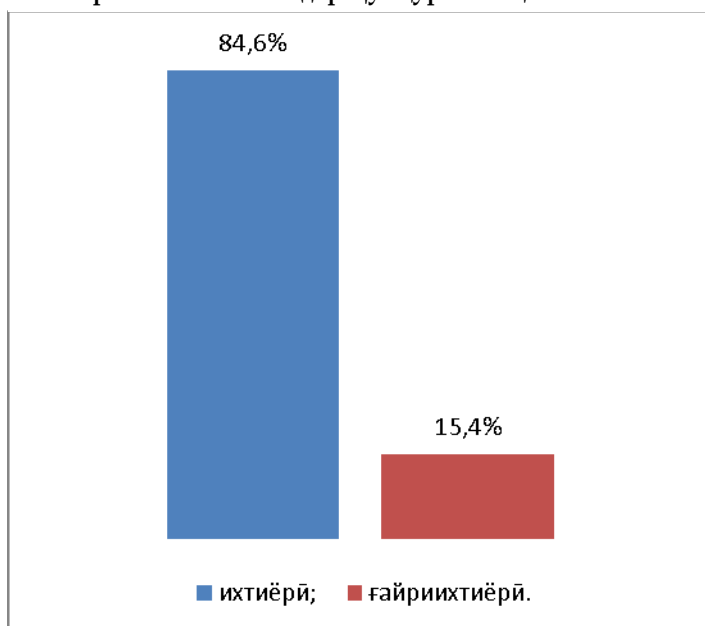
Диаграммаи 12. Тақсими респондентҳо доир ба истифодаи сарчашмаҳо дар сурати ба вуҷуд омадани эҳтиёҷи фаврӣ ба пул дар Ҷумҳурии Тоҷикистон

ҳисоби хешу табор - 42,8%, рафиқон – 10,7%, ҳамсоҷаҳо – 3,1%, чизеро мефурушам – 18,3% ва аз дигар сарчашмаҳо мегирам – 14,6%. Ҳиссаи 10,4 Ҷоизи ҷавобҳои додашудаи респондентҳо аз он далолат медиҳанд, ки дар сурати ба вуҷуд омадани эҳтиёҷоти Ҷаврӣ ба пул наредонанд, аз кадом сарчашмаҳо эҳтиёҷоти худро қоней гардонанд (диаграммаи 12).

Дар асоси гуфтаҳои боло чунин хулосабарорӣ намудан мумкин аст, ки дар ҳоле респондентон эҳтиёҷи Ҷаврии худро аз ҳисоби хешу табор, аз дигар сарчашмаҳо ва рафиқон қоней менамоянд, ҳоло ҳам аз ҷой доштани нобоварии аҳоли нисбат ба Ҷаволияти ташкилотҳои молиявии қарзӣ дар минтақаҳои кишвар дарак медиҳад.

Диаграммаи 13. Тақсими респондентҳо оиди ихтиёрӣ ё ғайриихтиёрӣ истифодаи набурдани хизматрасониҳои расмии молиявӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон

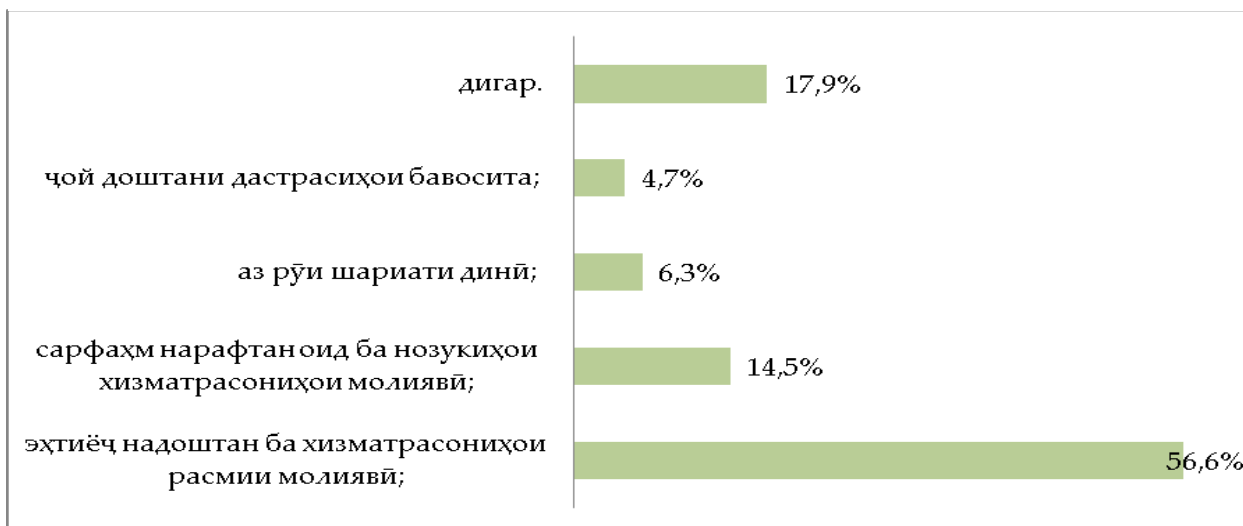
Қобили қайд аст, ки ҷанбаи муҳими таҳлил ин арзёбӣ намудани сабабҳои истифода набурдани хизматрасониҳои расмии молиявӣ аз ҷониби респондентҳо мебошад. Аз ин лиҳоз, сабабҳои истифода набурдани хизматрасониҳои расмии молиявӣ аз ҷониби респондентҳо ба ихтиёрӣ ва ғайриихтиёрӣ ҷудо карда шудааст.

Мафҳуми “ихтиёрӣ” дар таҳлили мазкур, аз рӯи майлу хоҳиши худ истифода набурдани хизматрасониҳои расмии молиявӣ дар Ҷаволияти хеш аз ҷониби респондентҳо дар назар дошта шудааст. Аз 22,1 Ҷоизи респондентони аз хизматрасониҳои расмии молиявӣ истифоданабаранда, ҳиссаи 84,6 Ҷоиз бо ихтиёри худ ва 15,4 Ҷоиз ғайриихтиёрӣ аз ин ё он хизматрасониҳои расмии молиявӣ даст кашадаанд (ниг. ба диаграммаи 13).

Албатта, ихтиёран ва ғайриихтиёран истифода набурдани хизматрасониҳои расмии молиявӣ аз ҷониби респондентҳо сабабҳои

худро доранд, ки дар диаграммаи 14 ба таври муфассал оварда шудаанд.

Диаграммаи 14. Тақсими респондентҳо доир ба сабабҳои ихтиёри истифодаи набурдани хизматрасониҳои расмии молиявӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон

Тавре аз диаграммаи 14 дида мешавад, аз рӯи теъдоди ҷавобҳои додашудаи респондентон аз 84,6% ба таври ихтиёран истифода набурдани хизматрасониҳои расмии молиявӣ бо сабаби аҳтиёҷот надоштан ба хизматрасониҳои расмии молиявӣ 56,6%, сарфаҳм нарафтан оид ба нозукиҳои хизматрасониҳои молиявӣ – 14,5%, аз рӯи шариати динӣ – 6,3%, ҷой доштани дастрасиҳои бавосита – 4,7% ва дигар сабабҳо – 17,9% аз истифодабарии хизматрасониҳои расмии молиявӣ даст кашаанд. Ҳолати мазкур аз нигоҳи аввал чунин ба назар мерасад, ки сабаби ихтиёран истифода набурдани хизматрасониҳои молиявӣ то андозае аз интихоби худӣ истеъмолкунандагон вобаста аст, аммо аз нигоҳи Пажӯҳишгоҳ ин аз мадди назари ташкилотҳои қарзии молиявӣ дур мондани ин истеъмокунандагони потенциалӣ буда, баъдан дар сатҳи паст қарор доштани дониш ва маърифати молиявӣ онҳо ба ҳисоб меравад. Ин нуқтаи назар бо он маънидод қарда мешавад, ки ҳиссаи 56,6% аҳтиёҷот надоштан ба хизматрасониҳои расмии молиявӣ ва 14,5% сарфаҳм нарафтан ба хизматрасониҳои расмии молиявӣ аз фаъолияти сусти ташкилотҳои қарзии молиявӣ дар самти пешниҳоди маҳсулотҳои молиявӣ қонёкунандаи аҳтиёҷот ва бурдани корҳои

таблиғотию фаҳмондадихӣ дарак медиҳад. Аз ин лиҳоз, ташкилотҳои қарзии молиявиро зарур аст, ки фаъолияти худро дар ин самтҳо ҷоннок намоянд.

Тавре дар боло қайд карда шуд, ҳиссаи 15,4 фоизи респондентҳо изҳор доштанд, ки ғайриихтиёрӣ хизматрасониҳои расмии молиявиро истифода намебаранд. Аз ин лиҳоз, сабабҳои ғайриихтиёрӣ истифода набурдани хизматрасониҳои расмии молиявӣ ба таври мушаххас дар диаграммаи 15 оварда шудааст.

Диаграммаи 15. Тақсими респондентҳо доир ба сабабҳои ғайриихтиёрӣ истифодаи набурдани хизматрасониҳои расмии молиявӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, (%)

Сохтори сабабҳои ғайриихтиёрӣ истифода набурдани хизматрасониҳои расмии молиявиро метавон ба тариқи зайл муаррифӣ намуд: нокифоягии даромад – 20,7%, хавфи баланди истифодабарии хизматрасониҳои расмии молиявӣ – 12,7%, таҳқиркунӣ – 1,3%, урфу одат/расму оин – 5,3%, норасоии иттилоот – 7,3%, қонеънагардонии хусусияти маҳсулотҳои пешниҳодшаванда – 3,3%, набудани робита ё тамос оид ба хизматрасониҳои расмии молиявӣ – 1,3%, монеаҳои нарх бо сабабҳои номукаммалии бозор – 4,0%, набудани нуқтаҳои дастраси пешниҳодкунандаи хизматрасониҳои расмии молиявӣ – 8,0% ва гарон будани хизматрасониҳои молиявӣ – 18,0% ва дигар – 18,0%. Аз ҳолати ҷойдошта метавон чунин хулосабарорӣ намуд, ки ташкилотҳои қарзии молиявиро мебояд фаъолиятро дар

самти паст намудани хавфҳои пешниҳоди хизматрасониҳои молиявӣ, коркарди маҳсулотҳои нави инноватсионӣ, инкишофи инфрасохтори пешниҳоди хизматрасониҳо ва паст намудани арзиши пешниҳоди хизматрасониҳои молиявӣ ҷоннок намоянд.

Бо вучуди сабукгардии хизматрасониҳои расмии молиявӣ, инчунин респондентҳо дар варақаҳои назарсанҷӣ қайд намудаанд, ки ҳангоми истифодаи хизматрасониҳои расмии молиявӣ бо як қатор мушкилиҳо дучор гаштаанд, ки ба таври саҳеҳшуда дар шакли зерин пешниҳод карда мешавад:

- ҳангоми гирифтани қарз аз ҷониби ташкилотҳои бонкӣ чамбоварии зиёди хучҷатҳо талаб карда мешавад;

- ҳангоми гирифтани пул тариқи интиқоли маблағ аз Федератсияи Русия пули рубро бо сомонӣ мубадал менамоянд ва фоизи баланд мегиранд;

- ҳангоми гирифтани қарз аз ташкилотҳои қарзӣ бо асьор ва баландшавии қурби он баргардонидани қарз барои мизочон душвор мегардад;

- фаъолияти сусти кормандони бонкҳо;

- фоизҳои баланди хизматрасониҳои бонкӣ, бахусус қарз, кам будани фоизи маблағи пасандоз;

- мушкилот оиди конвертатсияи асьори хориҷӣ;

- набудани пул дар банкоматҳо, кам будани миқдори банкоматҳо дар ноҳияҳои шаҳри Душанбе;

- интернети бонкҳо суст кор мекунад;

- муносибати номувофиқи кормандон;

- паст намудани ҳақи хизматрасониҳо;

- мушкил будани пардохти пасандоҳо аз ҷониби бонкҳо;

- интизорӣ ва нарасидани асьори хориҷӣ.

Тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳо:

1. Муайян карда шуд, ки ҳиссаи 77,9 фоизи респондентҳо, ки дар назарсанҷии мазкур иштирок доштанд, аз хизматрасониҳои расмии молиявӣ истифода намуданд. Гарчанде, ки ҳиссаи 22,1 фоизи

респондентон изҳор намуданд, ки ба таври воқеӣ бо сабабҳои ихтиёрӣ 84,6 Ҷоиз ва ғайриихтиёрӣ 15,4 Ҷоиз аз хизматрасониҳои расмӣ молиявӣ истифода намебаранд. Ҳолати мазкур аз нигоҳи аввал чунон менамояд, ки барои ихтиёран истифода набурдани хизматрасониҳои молиявӣ то андозае аз интихоби худӣ истеъмолкунандагон вобаста аст, аммо аз нигоҳи Пажӯҳишгоҳ ин аз мадди назари ташкилотҳои қарзии молиявӣ дур мондани ин истеъмолкунандагони потенциалӣ буда, баъдан дар сатҳи паст қарор доштани дониш ва маърифати молиявӣ онҳо ба ҳисоб меравад. Аз ин лиҳоз, ташкилотҳои қарзии молиявиро зарур аст, ки фаъолияти худро дар ин самтҳо ҷоннок намоянд.

2. Натиҷагирӣ карда шуд, ки сабукгардии ҳолати шартҳои дастрасӣ (дастрасӣ физикӣ, истифодабарӣ ва сифатнокӣ) аҳоли ба хизматрасониҳои расмӣ молиявӣ омили муҳими рушди иқтисодӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад. Зимнан натиҷаи ҳисоби индекси диффузӣ “diffusion index” аз он шаҳодат медиҳад, ки дастрасӣ ба раванди хизматрасониҳои расмӣ молиявӣ дар соли 2019 дар муқоиса ба ҳамин давраи соли гузашта, дар маҷмӯъ 37,7% сабук гардидааст.

3. Фарогирии занҳо дар назарсанҷии мазкур ин аз як тараф муайян намудани сатҳи дастрасӣ онҳо ба хизматрасониҳои расмӣ молиявӣ (37 Ҷоиз) бошад, аз тарафи дигар сатҳи таъмини иҷроӣ ҳадафи панҷуми рушди устувор “Баробарии гендерӣ” ба ҳисоб меравад. Ҳамзамон натиҷаи назарсанҷӣ нишон дод, ки аз ҳиссаи умумӣ истифоданабарандагони хизматрасониҳои расмӣ молиявӣ 38,8 Ҷоизро занҳо ташкил дода, 84,6 Ҷоиз бо сабабҳои ихтиёрӣ алоқаманд аст. Вобаста ба ин, ташкилотҳои қарзии молиявиро мебошад, ки дар масъалаи баланд бардоштани саводнокии молиявӣ занон диққати бештар диҳанд.

4. Ташкилотҳои қарзии молиявиро мебошад фаъолиятро дар самти паст намудани хавфҳои пешниҳоди хизматрасониҳои молиявӣ, коркарди маҳсулотҳои нави инноватсионӣ, инкишофи инфрасохтори пешниҳоди хизматрасониҳо ва паст намудани арзиши пешниҳоди хизматрасониҳои молиявӣ ҷоннок намоянд.

5. Дар баробари пешниҳоди як қатор хизматрасониҳо, таҳия ва амалӣ намудани механизмҳои ҳавасмандгардонии ҷалби аҳолии барои истифодаи дигар намудҳои хизматрасониҳои молиявӣ, аз қабili сармоягузорӣ, лизинг ва суғурта мувофиқи мақсад мебошад.

Пажӯҳишгоҳи илмӣ-тадқиқотии БМТ.

тел.: 6003283